למישתא ביה שיכרא (א) שפיר דמי רבינא הוה ליה ההוא תילא (ב) דבי כנישתא אתא לקמיה דרב אשי אמר ליה מהו למיזרעה אמר ליה זיל זבניה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר וזרעה רמי בר אבא הוה קא בני בי כנישתא הוה ההיא כנישתא עתיקא הוה בעי למיסתריה ולאתויי ליבני וכשורי מינה ועיולי להתם יתיב וקא מיבעיא ליה הא דרב חסדא דאמר רב חסדא לא ליסתור בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי התם משום פשיעותא כי האי גוונא מאי אתא לקמיה דרב פפא ואסר ליה לקמיה דרב הונא ואסר ליה אמר רבא האי בי כנישתא חלופה וזבונה שרי אוגורה ומשכונה אסור מאי טעמא בקדושתה קאי ליבני נמי חלופינהו וזבונינהו שרי אוזופינהו אסור הני מילי בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה ואפילו למאן דאמר הזמנה מילתא היא ה"מ כגון האורג בגד למת אבל הכא כטווי לאריג דמי וליכא למאן דאמר מתנה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר בהאי תפקע קדושתה ומאן דשרי אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה הדר הוה ליה מתנה כזביני. ת"ר תשמישי מצוה נזרקין תשמישי קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצית ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן אמר רבא מריש הוה אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא ושרי כיון דחזינא דמותבי עלויה ס"ת אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי סיפרא עלויה אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא האי תיבותא דאירפט מיעבדה תיבה זוטרתי שרי כורסייא אסיר ואמר רבא האי פריסא דבלה למיעבדיה פריסא לספרי שרי לחומשין אסיר ואמר רבא הני זבילי דחומשי וקמטרי דספרי תשמיש קדושה נינהו ונגנזין פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידן לנטורי בעלמא עבידי קמ"ל ההוא בי כנישתא דיהודאי רומאי דהוה פתיח לההוא אידרונא דהוה מחית ביה מת והוו בעו כהני למיעל לצלויי התם אתו אמרו ליה לרבא אמר להו דלו תיבותא אותבוה דהוה ליה כלי עץ העשוי לנחת וכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה אמרו ליה רבנן לרבא והא זמנין דמטלטלי ליה כי מנח ספר תורה עלויה והוה ליה מיטלטלא מלא וריקם אי הכי לא אפשר אמר מר זוטרא מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות אמר רב אחא בר יעקב ובכלי חרס שנאמר ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים. (ואמר) רב פפי משמיה דר' מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסיר ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא אמר רב אחא

כוותיה

רש"י

למישתא ביה שיכרא. לקנות בדמים ולעשות סכר לשתות: תילא. כל בית הרוס קרוי תל כמו והיתה תל עולם (דברים יג): כשורי. קורות של בית הכנסת ישן היו צריכין לתתן בחדש: הא דאמר רב חסדא. בבבא בתרא בהשותפין: משום פשיעותא. שמא יפשע (אלא) ויתייאש ולא יבנה אחר: כי האי גוונא מאי. שאין סתירתו אלא לבניינו של זה: חלופי וזבוני. חלה קדושתו על החילוף או על הדמים והוא יצא מן הקדושה להשתמש בו: ליבני. לבנים של בית הכנסת: בעתיקי. שנבנו כבר בכותל בית הכנסת (ג) שנפל: אבל בחדתא. שנעשה לשם בית הכנסת לית לן בה: ואפי' למ"ד. במסכת סנהדרין בפרק נגמר הדין (דף מז:) גבי אורג בגד למת דאסור בהזמנה בתכריכי המת דאסירי בהנאה דגמרינן שם שם מעגלה ערופה כדמפרש התם: הני מילי באורג בגד למת. שאינו חסר אלא אריגה וכיון שנארג מיד הוא ראוי לפורשו על המת (ד) אבל לבנים מחוסרים עשייה לבנותן בכותל והלכך בשל לבנים דבית הכנסת הוה ליה כטווי לאריג וליכא למ"ד בכי האי גוונא דהזמנה מילתא היא: מתנה. נתנו בני העיר בית הכנסת לתשמישי חול: ותשמישי מצוה. דברים שמשמשו בהן מצוה: דלוסקמי. כמו אמתחת ושק לשום בו [ספר]: תיק ונרתיק. חדא היא אלא שלשון תיק נופל על דבר ארוך ולשון נרתיק נופל על דבר קצר: כורסיא. בימה של עץ: תשמיש דתשמיש. שפורס מפה עליו ואחר כך נותן ספר תורה עליו: דמותבי ספר תורה עליה. בלא מפה: פריסא. יריעה שפורסין סביבות הארון מבפנים: תשמיש דתשמיש הוא. תשמיש של ארון: דעייפי ליה. פעמים שכופלין אותו תחת ס"ת: דאירפט. ארון שנתקלקל ונפרד מחבורו ויש דוגמתו בברייתא דיבמות (דף קב:) מנעל המרופט: תיבותא זוטרתי. לעשות תיבה קטנה מן הגדולה הראשונה: מיעבדא כורסיא. בימה: אסור. שירדה מקדושתה: פריסא דבלה. יריעות הארון שבלו: לחומשין. יש ספרים שהן עשויין כל חומש לבדו וכולן בגליון: זבילי. כמין דלוסקמי: קמטרא. ארגז שקורין אשקריני"ו והרבה יש בתרגום של יהונתן בן עוזיאל (ה) חבלים חבושים (יחזקאל כז) ארגזים אמליך דזהוריתא בקמטרין וכן לאשר על המלתחה לדעל קמטרי' (מלכים ב י): בי כנישתא דרומאי. אנשי ישראל באו מרומי למחוזא ונתיישבו שם ועשו להם בית הכנסת: אידרונא. חדר שמשימין בו מת והיה מונח בו מת עד שלא נקבר: מחית. כמו מונח כדמתרגמינן ותנח בגדו אצלה ואחיתתיה (בראשית לט): בעו כהני למיעל ולצלויי. בההוא כנישתא ואין יכולין ליכנס מפני הטומאה הנכנסת בבית הכנסת דרך הפתח מבית לבית דהכי תנן במסכת אהלות (פ"ג משנה ז): דלו תיבותא. הגביהו הארון ממקומו: כלי עץ העשוי לנחת. במקום אחד אינו מקבל טומאה דאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה דכתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק המיטלטל אף כלי עץ המיטלטל. כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה: מטפחות ספרים. אף של ס"ת: ואפילו שונה הלכות. כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים בהש"ס וגמרא אלא במשניות וברייתות: מבי כנישתא לבי רבנן.

לעשות

תוספות

אוגורה ומשכונה אסור. קשה דהא רבי מאיר לא אסר במתניתין אלא ממכר עולם אבל על תנאי שרי ומאי שנא ונראה לי דהאי דר"מ שרי למכור על תנאי היינו של רבים לרבים להתפלל שם דאין במכר זה זלזול והא דאסרי' הכא משכנתא הוי ליחיד משום זלזול:

תשמישי קדושה וכו' נרתק של תפילין ורצועותיהן. מכאן משמע שהדל"ת והיו"ד שבקשר הרצועה אינן אותיות גמורות ולא הוי הלכה למשה מסיני כי אם השי"ן שבבתים מדלא קרי הכא לרצועות אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בהקומץ רבה (מנחות דף לה: ושם) דלא קרי להו אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בפרק שני דשבת (דף כח:) דפריך והאמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ולא פריך כך מן הדל"ת והיו"ד ולא קשה מההיא דמנחות (דף לה:) גבי וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ואמרו אלו תפילין שבראש שיש לפרש הטעם לפי שהן לעולם בגובה של ראש ונראים לעולם שפיר אות אבל אותן של יד אינן נראין ואין בהן אות כדכתיב והיו לך לאות ודרשינן (מנחות דף לז:) ולא לאחרים לאות אבל למה שפרש"י התם דהטעם הוי משום שיש בהן השי"ן והדל"ת דהוי רוב אותיות של שדי לפירוש זה קשה (ו) כדמשמע בכל הני שהבאתי דהיו"ד והדל"ת לא חשיבי אותיות:

מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא. פי' הקונטרס יריעה שפורסין סביב הארון בתוכו וקשה שהרי הארון עצמו הוי תשמיש קדושה (ז) ואמר (התם) שאסור לעשות ממנו כורסיא אלמא שהתיבה קדושה יותר מן הפורסין לכך נראה לי שפורסין אותה סביב הארון מבחוץ:

כוותיה

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פי"א מהל' תפלה הל' יב טוש"ע א"ח סי' קנג סעיף א:
ט ב מיי' שם טוש"ע שם בהגה"ה:
י ג ד מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סי' קנג סעיף יא:
יא ה מיי' פ"י מהלכות ס"ת הלכה ד ופ"ג מהל' ציצית הל' ט סמג עשין כה טור ש"ע א"ח סי' כא סעיף א:
יב ו ז ח מיי' פ"י מהל' ס"ת הל' ד טוש"ע א"ח סימן קנד סעיף ג וטור ש"ע י"ד סימן רפב סעיף יב:
יג ט י (מיי' שם) טוש"ע א"ח שם סעיף ו וטוש"ע י"ד שם סעיף יג:
יד כ מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח שם ס"ג וטוש"ע י"ד שם סעיף יב:
טו ל מיי' פ"ג מהלכות כלים הלכה א ופ"ו מהל' טומאת מת הלכה ב:
טז מ מיי' פי"ב מהל' טומאת מת הלכה ב ופי"ג הלכה ג:
יז נ מיי' פ"י מהלכות ס"ת הלכה ג סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' קנד סעיף ד טוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יא:
יח ס ע מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח שם סעיף ה וטוש"ע י"ד שם סעיף י:
יט פ מיי' פי"א מהלכות תפלה הל' יד טוש"ע א"ח סימן קנג סעיף א:

רבינו חננאל

העיר אבל אם מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישתא בה שיכרא כלומר להוציא הדמין לחולין שפיר דמי הרשות בידו. רב אשי א"ל לרבינא זיל זבין ההוא תילא דכנשתא מז' טובי העיר במעמד אנשי העיר וזרעיה. ר' אמי הוה בי כנשתא ובעא למיסתר כנישתא עתיקתא ולאיתויי כשורי מינה ולעיולינהו בחדתא דבני ואסרו ליה רב פפי ורב הונא בר תחליפא. אמר רבא בי כנשתא חלופה וזבונה כדאמרן כזביני דמי ושרי אבל להשכירה ולמשכנה אסיר מ"ט בקדושתא קיימא וקא משתמשי בקדש. לבינים נמי חלופינהו וזבנינהו שרי אוזופינהו אסיר והני מילי בעתיקתא שהרסו בית הכנסת והוציאו אותם מן הכתלים אבל לבינים חדשים שעדיין לא בנאום בבית הכנסת שרי ואפילו למ"ד הזמנה מילתא היא הני מילי כגון אורג בגד למת דחזי לאישתמושי ביה ואסיר אבל הני ליבני (א) מפריש במטוה וארוג בו דמי דליכא מ"ד דילמא אתנן עלייהו מעיקרא. ת"ר תשמישי מצוה נזרקין. פירוש כיון

חשק שלמה על רבינו חננאל

א) אולי צ"ל כמפריש מטווה לארוג בו דמי דליכא למ"ד דלימא דבעי דאתני עלייהו מעיקרא כצ"ל ועי' היטב במנחות דף לד ע"ב.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"ב דף ג: ע"ש, ב) [ברכות כג: סנהדרין מז: מח. מנחות לד:], ג) [סנהדרין דף מח.], ד) [ב"מ דף טז. ע"ש], ה) [חגיגה כו: יומא כא: מנחות לו:], ו) שבת פג:, ז) ב"ב יט:, ח) לקמן כז:, ט) ד"ה אלו עי"ש, י) שמות יג ט, כ) [ועי' תוס' ברכות ו. ד"ה אלו כו'].

הגהות הב"ח

(א) גמ' למישתא ביה שיכרא ולמשתה ביה פרי שפיר דמי. נ"ב ס"א ועיין בר"ן: (ב) שם ההוא תילא. נ"ב ע"ל בתוס' דף כח ע"ב בד"ה בתי: (ג) רש"י ד"ה בעתיקי וכו' ונפל: (ד) ד"ה הני מילי וכו' על המת הס"ד ואח"כ מה"ד אבל וכו' והלכך בשלבנו לבית הכנסת כצ"ל ותיבת לבנים נמחק: (ה) ד"ה קמטרא וכו' בן עוזיאל בחבלים חבושים וארוזים באמלין דזהוריתא דמחתין בקמטרין: (ו) תוס' ד"ה תשמישי וכו' קשה מדמשמע בכל הני: (ז) ד"ה מריש וכו' תשמיש קדושה מדאמר רבא תיבותא שאסור לעשות וכו' יותר מן הפריסא לכך נראה:

גליון הש"ס

גמ' א"ל מהו למזרעיה. עי' לקמן דף כח ע"ב תד"ה בתי כנסיות וברי"ף ליתא להך תיבות מהו למזרעיה: שם פליגי בה רב אחא ורבינא. עיין ב"מ דף טז ע"א ועיין בר"ש רפ"ב דמעשרות: שם לנטורי בעלמא עבידן וכאדרונא דמיא. גירסת הרי"ף: שם וחוצץ בפני הטומאה. עיין ב"ב דף כ ע"א תד"ה היא גופה:

תורה אור השלם

א) כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה וּנְתַתָּם בִּכְלִי חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים: [ירמיה לב, יד]

ליקוטי רש"י

משום פשיעותא. דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי [ב"ב ג:]. האורג בגד למת. לאחר שמת הזמנה שהזמינו לכך ונקרא שם המת עליו מילתא היא כאילו כרכו בו [סנהדרין מז:]. וליכא למאן דאמר. אפילו אביי לא קאמר אלא באורג דאריג חזי למת אבל טווה פשתן לארוג בגד למת לא אמר דתיהוי הזמנה [שם מח.]. פליגי בה רב אחא ורבינא. בכל התורה כולה כל היכא דהזית פלוגתייהו ואיתמר סתמא חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא ולא פירש מי המיקל ומי המחמיר דע שרב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא בכולן כדברי המיקל [פסחים עד:]. לחומשין. שיש שכותבין להם להן חמשה חומשין כל חומש אחד שלם לעצמו וכל ספריהם היו [בגלילה] כס"ת שלנו [גיטין ס.]. וקמטרי דספרי. אקמטרא, ארגז של ספרים ומגילה קמטרי דספרי וכן תרגם יונתן ובגנזי ברומים (יחזקאל כז) אלמין דזהירין מחתין בקמטרין וכן לאשר על המלתחה (מ"ב י) לדעל קמטרא [ברכות כו.]. העשוי לנחת. שאינו מיטלטל וכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק שנאמר (ויקרא יא) מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וגו' מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן [יומא כא:]. במקום אחד הוא. לענין טומאה הוקשו כלי עץ לשק דכתיב כל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק מיטלטל מלא וריקם יצא העשוי לנחת דאינו מיטלטל מלא וריקן יצא כלי עץ המחזיק ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש אע"פ שמיטלטל ריקן אינו מיטלטל מלא שאם יטלטלו מלא ישבר [חגיגה כו:].

הגהות וציונים

א] בכת"י ובראשונים נוסף בארעיה: ב] בכת"י נוסף חרבה בשביבותיה: ג] בריה דרב יהושע (גליון): ד] בכת"י וראשונים נוסף הזמנה כי האי גוונא מילתא: ה] [רב אלפס גרס במאי והרא"ש גרס אמאי] (גליון), וכ"ה בכת"י ובקצת דפו"י במאי: ו] בכת"י נוסף זמנין: ז] בכת"י ובראשונים נוסף כורסיא נמי למיעבד כורסיא זוטא שרי דרגא לכורסיא אסיר (ועי' קרבן נתנאל): ח] [וילון שפורסין לפני התיבה פ"א מטפחת שמכסין בו ס"ת. ערוך] (גליון): ט] [פי' עושין סביב הספר מסגרת של עור לשמור הספר וענין מדור הוא כמו יזבלני אישי. ערוך] (גליון): י] [עי' בפ' מקץ מג פ"ל תרגום של ויבא החדרה ועאל לאדרון] (גליון): כ] בכת"י ואותבוה אבבא: ל] בכת"י והו"ל כלי המיטלטל וכו' א"ל אי הכי: מ] [צ"ל אמר] (גליון) ע"פ מהרש"א: נ] [צ"ל דרבא] (גליון), כ"ה בדפו"י ונשתבש אח"כ (דק"ס): ס] "ולעשות" ליתא בכת"י, ורש"י גורס בגמ' אפילו למישתא בהן שיכרא בדמים ש"ד (תוס' רי"ד עי"ש) ועי' תוס' לקמן כז ע"א ד"ה אבל: ע] [צ"ל כתכריכי יעב"ץ] (גליון): פ] בכת"י אנשים ישראלים: צ] נדצ"ל והוו שפיר (באה"מ), ועי' תוס' במנחות שם: ק] [צ"ל הכא] (גליון): ר] עיין תוס' הרא"ש ובחי' הרשב"א: ש] נדצ"ל הוה בני בי: ת] נדצ"ל כשנלבנו (ע"פ רש"י שברי"ף):